

Quin model de societat estem construint

Toni Comín

¿Quin model de societat estem construint? Això pot significar diverses coses, sobretot dues: quina mena de societat s'està construint en aquests moments, o sigui, cap on va aquest món nostre, i quina societat volem construir nosaltres, cap on voldríem que anés. I de totes dues coses voldria parlar aquest vespre.

El treball per un món més just

Permeteu-me començar la conversa d'una manera provocativa. Som aquí celebrant els cinquanta anys de la fundació de l'ACO, de l'Acció Catòlica Obrera. I la pregunta que podríem fer-nos és: realment, ¿continua havent-hi obrers avui? O una altra: ¿continua volent dir la paraula obrer avui el que volia dir quan es va fundar l'ACO fa cinquanta anys?

És clar que continua havent-hi classe treballadora, classe obrera, però a mi m'agradaria que la reflexió d'avui servís per entendre una mica en què ha canviat tota aquesta realitat. Pensar en el món obrer, pensar en la classe treballadora, pensar en la naturalesa del treball avui és molt diferent de fer-ho quan es va fundar l'ACO. I adonar-nos i entendre aquests canvis

és fonamental per saber com hem d'actuar, per saber cap on hem de dirigir els nostres esforços per intentar transformar aquesta societat.

Perquè l'ACO neix en un context de l'Espanya de fa cinquanta anys, un context que s'ha mantingut fins fa poc, en què vivíem en una economia industrial en el qual la classe obrera, encara que majoritàriament no fos classe treballadora de la fàbrica, de fet venia molt marcada per aquesta imatge. La imatge del que era un obrer, venia molt marcada per aquesta economia industrial, és a dir, venia marcada per una forma de capitalisme, el capitalisme industrial. I d'aquí sorgia tota la reflexió en el marc de la qual neix l'ACO, i d'aquí tota la reflexió social que es feia en el cristianisme progressista en aquella època i en l'època posterior del Concili Vaticà II.

Però aquest context ara està desapareixent pràcticament. Hem viscut amb una forma de sistema capitalista que feia que el problema del treball tingués unes determinades característiques, i ara hem entrat en un nou model d'economia, igualment capitalista, però en el qual tot ha canviat molt, i el que s'ha vist més afectat és el treball.

El capitalisme fins fa poc era un capitalisme industrial, en què hi havia classes propietàries i classes treballadores. En el segle XIX aquesta relació entre classes era una relació de pura explotació. ¿I què és el moviment obrer al llarg dels segles XIX i XX? El moviment obrer és un constructor d'institucions que intentessin fer la societat més justa: davant una economia explotadora, intentar crear mecanismes de justícia.

¿I quins han estat aquests mecanismes de justícia? En el cas de la nostra societat dels països de l'Europa Occidental, per exemple, ha estat això que anomenem l'estat del benestar. Un estat que sigui capaç, per exemple, d'oferir educació a tothom. Que l'educació sigui un dret per a tothom, neixis on neixis, i independentment de la classe social en què neixis. Això és una gran revolució que els països democràtics han aconseguit al llarg del segle XX. O per exemple, un estat que recapti impostos: que recapti més als més rics que no pas als

més pobres, de manera que el sistema fiscal sigui redistributiu, és a dir, que l'estat no només garanteixi el dret a l'educació, o el dret a la salut, sinó que a més redistribueixi la riquesa, recaptant més als rics i tornant-ho a la societat, de manera que se'n beneficiïn una mica més els més vulnerables, posem per cas en forma de pensions. O una altra de les formes de realitzar la justícia social, aquest estat del benestar de què estem parlant, ha estat aconseguir, a través de l'acció de la classe treballadora i dels sindicats, l'existència d'un salari mínim o de drets laborals com les vacances pagades.

Tot això han estat les grans conquestes del moviment treballador, del moviment obrer al llarg dels segles XIX i XX. Tot i que a Espanya val a dir que aquests drets van arribar més tard, va costar molt més d'implantar aquests drets que els països d'Europa Occidental tenien de més abans.

En tot això, els moviments catòlics es van posar al costat de les classes treballadores i van participar també en aquest procés. La doctrina social de l'Església és un dels "ideòlegs" d'aquest procés de construcció del benestar social. I va ser un recolzament fonamental per a l'èxit de l'estat social d'Europa Occidental tot el que van significar Joan XXIII i el Concili. Joan XXIII va defensar que l'estat ha de tenir un paper en la societat per tal de garantir la justícia social, que no es garanteix només en forma de caritat voluntària, que era la vella manera de fer cristiana, sinó que es garanteix a través d'institucions públiques. De manera que la doctrina social de l'Església se situa en aquell procés de construcció d'un estat del benestar en les seves formes de justícia, en les seves formes de crear oportunitats de treball, en les seves formes de redistribució de la riquesa. I això és un orgull del moviment treballador i és un orgull dels moviments eclesials que han optat per identificar-se amb aquest món treballador.

Però ara, ¿què ha passat? Ha passat que han aparegut sobretot dos elements nous que han donat la volta absolutament a la manera com està organitzat el sistema capitalista i que han fet, i aquest és el principal tema que tenim sobre la taula, que aquests mecanismes de creació de justícia social orgull del

moviment treballador i que són la conseqüència d'una llarga conquesta de dos-cents anys, hagin quedat debilitats. L'estat del benestar, l'educació, els impostos, el sindicalisme, el salari mínim, el subsidi d'atur. Tot allò que fa que el capitalisme industrial sigui mínimament just.

El primer canvi: el capitalisme s'ha internacionalitzat

El primer d'aquests dos elements, el primer canvi, és que el capitalisme s'ha internacionalitzat. Abans teníem el capitalisme organitzat per països i cada país tenia el seu estat: teníem per exemple el sistema capitalista francès i al costat hi havia l'estat francès, i això permetia fer allò que dèiem abans, posar en marxa els mecanismes necessaris per crear justícia, amb l'actuació dels sindicats, etc. Tota aquesta tasca de garantir uns mínims de justícia social, és a dir, les institucions que conformen l'estat del benestar, són possibles quan l'escala de la política i l'escala de l'economia coincideixen, quan l'escala de l'estat i l'escala del capitalisme coincideixen.

¿Però què ha passat al llarg d'aquests vint o vint-i-cinc anys? Ha passat que aquells diferents capitalismes per països, aquell capitalisme francès, aquell capitalisme alemany, aquell capitalisme espanyol, s'han fos en un únic mercat mundial, han construït, o estan construint, un únic mercat capitalista. Els governs han obert les fronteres econòmiques, i ara qualsevol pot invertir en un altre país, qualsevol borsa d'un país està connectada amb la borsa d'altres països, qualsevol banc d'un país pot actuar en un altre país. Cada vegada hi ha menys barreres per al comerç dels productes, podem invertir on volem, podem comerciar amb qui volem, podem vendre on volem, podem posar les fàbriques en el país que vulguem. Gràcies a les noves tecnologies, gràcies també a la caiguda del mur de Berlín, gràcies a aquesta llibertat per vendre i per invertir en qualsevol país del món, ara s'està construint a poc a poc –això no es fa d'un dia per l'altre– un únic capitalisme mundial.

I la conseqüència és que l'escala de la política ja no coincideix amb l'escala econòmica. Continuem tenint estats per països i en

canvi tenim una economia mundialitzada. I apareix aleshores la pregunta clau. Els sindicats francesos podien intervenir en la regulació del mercat del treball francès, i l'estat francès podia intervenir en l'economia francesa, posar impostos a les empreses i amb aquests impostos fer política social. Però ara, ¿els sindicats francesos poden regular el mercat de treball mundial ells tots sols? No ho poden fer. ¿L'estat francès pot intervenir en l'economia mundial? No ho pot fer. Per tant ens trobem que tots els instruments que hi havia en l'economia industrial d'abans de la mundialització, ara no serveixen per fer justícia social.

¿I què fan els països ara? Com que les empreses es poden posar on volen, doncs el que fan és treure drets laborals perquè així vindran a casa meva. Al sud-est asiàtic, i costa d'imaginar, competeixen a veure quin sistema és més explotador. Els xinesos veuen que els vietnamites eliminen el salari mínim, doncs jo també eliminaré el salari mínim. Els vietnamites veuen que els xinesos han fet el mateix, i llavors ells treuen les vacances, cosa que a continuació fan també els xinesos. I així successivament. ¿I què passa? Doncs que es va creant una espiral a la baixa, una competència a veure qui dóna més marge per a l'explotació laboral.

I en el tema dels impostos passa el mateix: hi ha competència a veure quin país baixa més els impostos. Podem recordar el cas del ministre alemany Oskar Lafontaine, que volia fer una política de mantenir els impostos a les grans empreses i que el director general d'una gran empresa va exigir que el ministre dimitís perquè si no l'empresa es traslladaria als Estats Units. I al ministre d'economia el van enviar a casa seva. De manera que s'han invertit els papers, i ara mana més el director d'una empresa internacional que el president del govern. I el cas d'aquell ministre mostra molt clar com els països estan competint a veure qui baixa més els impostos i a veure qui desregula més els drets laborals.

És com si estiguéssim en un cinema i n'hi ha un que es posa dret perquè així veurà millor la pel·lícula. Jo trec impostos, trec drets laborals, i les empreses vindran a casa meva. El que s'ha posat dret només veu la pel·lícula ell, només van

les empreses a casa d'ell i a casa meva ja no vénen, de manera que jo em poso dret i també veuré la pel·lícula, també vindran les empreses a casa meva. I al final tot el cinema acaba posant-se dret. ¿I què hem aconseguit, veure la pel·lícula millor que abans? No. Els països tenen les mateixes empreses que tenien abans d'entrar en aquesta cursa de veure qui abaixa més els impostos, però ara estan tots més incòmodes perquè veuen la pel·lícula drets. Socialment aquests països estan pitjor.

¿Què hem de fer davant aquesta realitat? ¿Ens resignem a que en el món unes conquestes de dos-cents anys d'esforç i de lluita social desapareguin, unes conquestes que, d'altra banda, han tingut el suport de la doctrina social de l'Església? Certament que l'estat del benestar no es pot dir que hagi desaparegut ni a Europa Occidental ni als Estats Units, però el cas és que no anem endavant: en tot cas estem aturats, o potser a vegades anem enrere. I no diguem, és clar, a la resta del món.

¿Què hem de fer davant d'això? ¿Ens quedem igual, ens resignem? Jo dic que no. ¿Què hem de fer? Doncs igual que s'ha internacionalitzat el sistema econòmic, igual que el capitalisme s'ha sabut internacionalitzar, que les empreses han après a convertir-se en multinacionals, que les empreses han après a invertir en el lloc del món on més els convenia, hem d'internacionalitzar tots aquells instruments de l'estat del benestar.

Hem d'internacionalitzar els sindicats. Si construïm un mercat laboral mundial, potser haurem de fer una negociació col·lectiva a nivell mundial. Si construïm un mercat mundial potser haurem d'actualitzar els salaris mínims tots alhora i fer un sistema de salaris mínims mundials, i que no hi hagi competència dels països, sinó al revés: tu posa-ho en un nivell que sigui bo perquè et vinguin empreses, i tu ho poses en un altre nivell perquè també et vinguin empreses, però ens posem d'acord i mirem de fer-ho tots alhora. Perquè aquest capitalisme mundial crea riquesa, però el fet és que ara ja no tenim els mecanismes per distribuir aquesta riquesa. ¿Si no posem salaris mínims, com distribuïrem la riquesa que crea el capitalisme? No la podrem distribuir, i la riquesa se la quedaran els més forts.

Hem d'organitzar aquests mecanismes de justícia social, de distribució de la riquesa, a nivell mundial.

Per tant, primera qüestió, primera solució, la internacionalització dels sindicats. Aquesta internacionalització, el capital ja l'ha feta, i no els ha costat gaire: són menys i és més fàcil posar-se d'acord. Però els treballadors són molts, són centenars de milions de persones, i per tant tot és més lent. Per això els sindicats estan menys globalitzats, no pot ser d'altra manera. Però cal accelerar aquesta globalització, perquè si no vigilem ens quedarem sense una de les coses que fins ara eren essencials al fet del treball i del moviment obrer que és el sindicalisme. Si no reconstruïm el sindicalisme a escala global ens quedarem sense, perquè a escala nacional cada vegada els sindicats tenen menys capacitat per a les funcions que haurien de realitzar.

Però alhora, hi ha una altra cosa a fer: cal crear una mena d'estat del benestar global, que pugui posar impostos a nivell mundial. L'estat francès o alemany no posa impostos a les multinacionals, perquè si els en posa marxaran. Aleshores, el que cal és que els impostos els posi algú a nivell global. De manera que caldria arribar a dir: com que tenim una economia mundial, els impostos els posaran les Nacions Unides. En definitiva, que hem de construir institucions polítiques globals de tipus social, que vagin fent a poc a poc tot aquest procés que durant aquests dos-cents anys han fet lentament els països d'Europa Occidental, la construcció d'un estat social que garanteixi els drets socials a tothom. I aquí, encara, si voleu, hi entraria també coses com ara el control democràtic dels paradisos fiscals, o moltes altres mesures que caldrà anar implantant. L'estat social és una planta que va creixent a poc a poc, i això és el que han fet els moviments sindicals, el moviment obrer: plantar, regar i fer créixer la planta, recolzats per molta ciutadania. Insisteixo: s'han de crear institucions polítiques que serveixin per redistribuir la riquesa a escala mundial.

¿I on estan els treballadors d'aquest capitalisme mundial? Hi ha els treballadors del Nord, els dels nostres països. Però, ¿i al Sud? Perquè, ¿quins són els treballadors que pitjor estan

en aquest sistema capitalista mundial? En definitiva, ¿què vol dir la paraula obrer el 2004? Vol dir milions de persones que viuen a l'Àsia i milions de persones que viuen a Amèrica Llatina i milions de persones que viuen a l'Àfrica.

¿Què pensem, quan parlem d'obrer a la JOC o a l'ACO? ¿Els europeus, només? No! Hem d'internacionalitzar el nostre concepte de treballador, d'obrer, i pensar més en aquests països on no hi ha drets socials, on l'educació no està garantida, on la sanitat no està garantida. Hem de construir l'estat del benestar mundial, l'estat social mundial que garanteixi la salut de tothom, l'educació de tothom. La manera de fer això inevitablement serà molt diferent perquè no farem un estat mundial en el sentit en què entenem ara els nostres estats. Però caldrà fer-ho. Preguntem-nos: ¿quines lluites tenim sobre la taula ara? Que els països del Tercer Món puguin fabricar medicaments genèrics per lluitar contra la sida i no hagin de pagar les patents de les multinacionals, per exemple. Aquesta ha estat la lluita que en els darrers anys han dut a terme algunes ONG. I aconseguir això és crear estat del benestar a escala mundial.

El segon canvi: la societat del coneixement

Hi ha hagut un altre canvi en relació al món del treball que ens posa en una situació completament nova. És obvi que passar de construir sindicats nacionals a construir sindicats globals és una novetat espectacular, és molt difícil, molt complicat. La globalització del capitalisme ens obliga a afrontar reptes molt complicats. Doncs aquest altre canvi ens obliga a afrontar reptes tant o més complicats.

¿I quin seria aquest canvi? Doncs, simplement, que ja no estem en un capitalisme industrial. És a dir, que no és només que el capitalisme s'hagi internacionalitzat, sinó que ha deixat de ser un capitalisme industrial.

¿I per què ha passat, això? Per un nou pas, diferent de tots els altres, que hi ha hagut en la revolució tecnològica.

Totes les revolucions tecnològiques que hi ha hagut des que va començar la industrialització, substituïen treball físic per màquines, i això és el que ha anat fent cada vegada més sofisticat i més complex el món modern: primer van inventar la màquina de vapor, després els cotxes, i vam deixar de fer servir els treball dels animals, després la rentadora, i tantes i tantes màquines.

Però aquesta revolució tecnològica que estem vivim des de fa uns vint anys, és com un canvi de pàgina, un canvi de capítol. ¿De què va aquesta revolució tecnològica? De l'internet, dels ordinadors... ¿I què fan ara l'internet i els ordinadors? ¿Substituir el treball físic? No. ¿Substituir treball basat en la força? No. El que fan internet i els ordinadors és per primera vegada a la història substituir el treball intel·lectual per les màquines. Els ordinadors el que fan és fer més ràpid que nosaltres feines que abans havíem de fer amb el cap: trobar informació, classificar informació, transmetre informació... Abans, quan volia transmetre informació trucava per telèfon o escrivia una carta, i ara en comptes de trucar o escriure, envio un correu electrònic, que ho fan més ràpid i més bé.

¿Per què és important això? Perquè vol dir que gràcies a la revolució tecnològica no només s'ha internacionalitzat el sistema capitalista sinó que —i ara em permetreu fer servir una paraula tècnica que després explicaré— s'ha “informacionalitzat”. Hem passat d'un capitalisme industrial a un capitalisme informacional. ¿I què vol dir això? Que el capitalisme industrial es basa en el capital i en el treball físic, i en canvi el capitalisme informacional es basa en el capital i el saber. En comptes del treball físic es basa en el coneixement, que és la capacitat per utilitzar informació, i per treure nova informació de la informació de què disposem. La capacitat per innovar, la capacitat per crear. Tot això és el coneixement. ¿I per què és important tot això? És important perquè canvia la situació dels diferents grups laborals.

Imageneu-vos que en el món del treball hi ha tres grups. En primer lloc, el grup dels que pensen, el grup dels professionals, el grup dels que innoven. Després hi ha el grup dels que

estan en el treball de la fàbrica industrial, produeixen coses que després en venen en algun lloc que ells no saben quin és; la gent que treballa a la Seat de Martorell, per exemple, no saben on es venen els cotxes que fan. I els tercer grup de persones són els que treballen en el món dels serveis. ¿Quina és la diferència entre el treball industrial i el treball en els serveis? La diferència és que quan tu fabriques un producte, el destinatari del producte pot estar a la Xina, mentre que el destinatari de la feina que fan els qui treballen en el món dels serveis, l'han de tenir al davant. Si tu ets una infermera, el destinatari de la feina que tu fas l'has de tenir al davant. O si tu ets un cambrer, un taxista, un guarda de seguretat...

Per tant tenim tres grans grups en la economia capitalista. ¿I què passa amb el canvi del capitalisme industrial al nou capitalisme informacional?

Els del primer grup passen a ser aquells dels quals depèn la prosperitat d'aquesta economia, perquè la innovació és la clau de l'economia informacional. Per tant, aquests professionals totes tenen les de guanyar. I a més són pocs, en calen més dels que hi ha. Són escassos en relació amb la necessitat que hi ha d'aquests tipus de professionals: advocats, arquitectes, economistes, tècnics especialitzats... Aquests, segur que se'n surten. Sempre, això sí, que siguin capaços d'innovar.

Anem al segon grup. ¿Què passa amb el segon grup, amb el treballador industrial? Que té totes les de perdre, és el que ho té pitjor en aquesta nova economia. Perquè, en el cas de les societats dels països rics, aquestes feines són les que s'estan deslocalitzant, són les feines que se n'estan anant al Tercer Món. Si jo he de vendre cotxes a Espanya tant és que me'ls fabriquin treballadors espanyols, o que me'ls fabriquin treballadors de l'Índia, si el trasllat és barat, i jo puc estar connectat amb una fàbrica que la poso a l'Índia i la vigilo des d'aquí gràcies a internet... ja es fabricaran els cotxes a l'Índia i després els vendrem a Espanya. ¿Què està passant amb la Seat, amb la Nissan? ¿Què estem veient a Espanya, a Catalunya, els últims dos anys? Doncs que, amb les deslocalitzacions, tothom s'anirà a l'Est... És a dir, que el segon grup té les de

perdre, és el que pitjor ho té en aquest nou capitalisme, que és alhora global i és un capitalisme en què el que compta és aquell treballador que és capaç d'innovar. Però el treballador que fa feines repetitives... ja les faran en un altre país, les feines repetitives.

I anem al tercer grup. El tercer grup creix molt. Des del punt de vista del nombre, creix. Cada vegada el mercat del treball crea més feines de serveis en persona: cambrers, taxistes, cuidadors de gent gran, etc. Però és clar, ¿què passa en aquest grup? Que són feines que van per separat, i això és molt important per veure com tota aquella imatge que tenim del que era l'obrer treballador industrial és un món que està canviant profundament. ¿Com estava el treballador industrial? Estava sindicat. ¿Però per què estava sindicat? Perquè estaven tots junts en una fàbrica, fent un treball en cadena, era un treball col·lectiu per definició. Per tant, ajuntar-se per defensar uns drets amb aquells que tens al teu costat cada dia, és molt més fàcil, o relativament fàcil. Aquest segon grup que es va fent petit era el grup que per si mateix estava en la base del que era el sindicalisme i la manera que havíem tingut fins ara de construir la justícia i la igualtat. Però aquest tercer grup, el dels treballadors de serveis en persona, van d'un en un. Tècnicament els sociòlegs diuen que s'ha individualitzat el mercat de treball. ¿El sindicat de cambrers existeix? Doncs no he sé, potser sí. ¿Però vosaltres creieu que té la força que tenia el sindicat del metall? A Espanya teníem dictadura, però a Alemanya a l'any 60 el sindicat del metall era una de les institucions més potents que existia a la societat alemanya. I ara hem passat d'una societat de treballadors de la Volkswagen a una societat d'advocats i similars per una banda, i de cambrers i similars per l'altra.

Aquest és el canvi del capitalisme industrial al capitalisme informacional. ¿Als advocats els calen sindicats? No els en calen, ja es defensen sols, el mercat els busca. Els bons professionals que, fent servir el llenguatge dels economistes, "generen valor", no necessiten agrupar-se. Però, ¿i aquestes altres feines que tenen poc valor afegit, les dels serveis en persona? ¿Estan sindicades? Doncs ja els aniria bé... Als

cambrers, o als *pizzeros*... Sí que els aniria bé, un sindicat de *pizzeros*. Però el fet és que s'ha individualitzat el mercat de treball, s'ha individualitzat la negociació laboral, i resulta molt difícil agrupar-se. ¿Què ha aparegut, doncs, amb tots els canvis que hi ha hagut? Ha aparegut la precarietat.

Teníem un capitalisme industrial al segle XIX i el seu mal era l'explotació. ¿Què van construir els treballadors? Van construir sindicats i amb els sindicats van aconseguir justícia. En l'actual capitalisme informacional d'advocats i cambrers —i perdoneu que continuï utilitzant aquesta simplificació—, també hi ha explotació, però en forma de precarietat, de contractes escombraries, de contractes temporals... El treballador que genera poc valor té tots els números de la loteria per entrar en risc de precarietat.

Això significa, també, que la divisió de classes tal com l'enteníem abans, ara ha canviat. ¿És que ara no hi ha classes socials, la societat no està dividida en classes? I tant que sí! I és molt important que en continuem parlant, que no oblidem l'existència d'aquesta divisió. Quan parlem de classes socials, del que parlem és de les línies divisòries que donen a alguns moltes oportunitats i a d'altres molt poques. El que passa és que ara la divisòria no està, com abans, entre el fet de ser propietari o de no ser-ho. Perquè ara hi ha grans professionals, que no són propietaris sinó assalariats de multinacionals, però que tenen moltes possibilitats de crear valor afegit, i per tant estan al capdamunt de tot. Mentre que per exemple, hi pot haver un senyor que té un bar, i que per tant és propietari, però aquest fet no el fa creador de valor, i el manté també en risc de precarietat. I després, més avall, hi ha els que ja hem dit, els cambrers i tots els que estan en situació de precarietat constant. Les classes socials hi són, però la divisòria ha canviat.

Per tant, doncs, la internacionalització és una patxada forta per a la vella cultura sindicalista, i l'informacionalisme és una altra patxada igualment forta. El sindicalisme tradicional ja no és suficient. Això no vol dir que no hi hagi moltíssimes coses que segueixin vigents, i moltíssimes que serveixen. Però si canvia l'economia, si canvia la manera de crear riquesa, si

canvia la manera de treballar, hem de canviar la manera de fer justícia, hem de canviar la manera de redistribuir riquesa, hem de canviar la manera de garantir la protecció social.

¿Què hem de fer, en aquest nivell de l'informacionalisme? Jo us deia que per respondre al repte de la internacionalització, hem de fer sindicats globals, l'estat social global, etc. Per respondre al repte de l'informacionalisme que crea precarietat, que genera individualització del mercat de treball, d'un mercat bàsicament de serveis, ¿què hem de fer? No hi ha receptes màgiques, però hi ha idees sobre la taula. ¿Quines idees? Per exemple, la renda bàsica. La idea de la renda bàsica és la d'afegir un nou dret social. Igual que tenim dret a l'educació o a la salut, afegir el dret a que l'estat garanteixi la nostra existència material. És a dir, que l'estat ens pagui a tots un mínim, independentment de si treballem o no, si vivim sols o acompanyats, si som home o dona, si som grans o joves, si som mitjans o si som petits: a tothom, pel fet de ser ciutadà, l'estat li ha de garantir un mínim de diners a la butxaca cada mes. El Joan Garcia Nieto, el Nepo, havia estat dels primers a parlar d'això. I ara torna a estar el tema sobre la taula. Al Brasil ha fet una llei de renda bàsica el president Lula. Tímidament alguns partits d'Europa han incorporat aquesta idea de la renda bàsica d'una forma més o menys explícita. Es tracta, doncs, que tothom tingui alguna renda, que tots aquells que no estan en el mercat laboral tinguin garantida la renda de manera incondicional, i si hi estan i en queden fora, també.

Això és només un exemple. I el que vull dir és que potser, per compensar un sindicalisme que es debilita, hem de fer coses noves per fer justícia social. La renda bàsica seria una d'elles. Potser també hem de repensar l'educació, potser hem de fer un sistema educatiu que permeti que tots tinguin la mateixa possibilitat d'estar en el grup dels que generen valor, i després potser les coses aniran d'una manera més igualitària. En aquesta societat en què la clau ja no és la mà d'obra, sinó que la clau és el coneixement, l'educació més que mai és un mecanisme de justícia social claríssim, perquè de la meva capacitat per innovar en dependrà de la meva sort

professional. Hem de fer doncs un sistema educatiu que ens faci a tots igualment aptes per innovar i que tothom tingui la mateixa igualtat d'oportunitats per tenir sort professional. L'educació s'ha convertit en un mecanisme fonamental per garantir igualtat d'oportunitats. Ja ho era, però en l'economia del coneixement encara ho és més.

Construir nous mecanismes de justícia, de llibertat, de solidaritat

Per tant, ens trobem amb canvis radicals en el món del treball. Reptes immensos que a vegades ens poden arribar a bloquejar. Però el que hem de fer és el que han fet els moviments socials des de el seu naixement, és a dir, des de sempre. Perquè sempre hi ha hagut moviments socials, que són els han fet avançar la història. I això vol dir repensar els mecanismes per tal que els principis de sempre que són la llibertat, la igualtat i la solidaritat, continuïn essent els principis que configuren la nostra societat. I aquests mecanismes són la renda bàsica, i el tornar a creure'ns seriosament el paper de l'educació com a garantia d'igualtat d'oportunitats, i totes les immenses tasques per construir mecanismes de democràcia a nivell mundial, etcètera, etcètera, etcètera.

No sé si he contestat la pregunta que vosaltres us havíeu fet en venir aquí, no sé si la pregunta que us heu fet vosaltres és exactament la pregunta que em feia jo, però he pensat que quan diem quin model de societat volem construir, la resposta és immediata. Volem el model de societat que hem volgut sempre, el dels homes i dones justos, lliures i germans, una societat de llibertat i fraternitat.

El problema és entendre el context històricament nou en què ens trobem per tal de veure quines són les maneres de poder fer realitat aquesta societat i de poder reconstruir nous mecanismes de justícia, de llibertat, de solidaritat.

I en tot això, llavors, hi entra l'acció de cadascú de nosaltres. L'acció personal, individual, davant el capitalisme i les

necessitats artificials que ens crea, davant les quals cadascú s'ha de posar límits antropològics i ètics, i l'acció col·lectiva organitzada. Cap de les solucions de què hem parlat no són factibles si no estan impulsades per moviments, que estan basats en el compromís personal de persones individuals, que es comprometen en grups organitzats col·lectivament per fer aquests canvis. El que jo crec és que el nostre compromís personal s'ha de traduir en transformacions eficaces que permetin justícia real per a la gent. Perquè, ¿quina és l'energia que alimenta el canvi, que ha alimentat històricament, sempre, el canvi? Les persones compromeses, les persones que fan reflexions sobre valors, i que intenten que les seves actituds i les seves pràctiques siguin coherents amb aquests valors. Com deia Mounier: la revolució econòmica i social, serà ètica o no serà; i la revolució ètica, serà econòmica i social o no serà.